

S kakšno politično kulturo vstopamo v Evropo? (teze)

BOGOMIR NOVAK

Evropske države se razlikujejo po ravni (politično) kulturnega kapitala. Povpraševanje po njem narekuje ta zapis. Slovenci smo ohranili dvom in kritično distanco tudi do lastne države, kot smo ju imeli do prejšnjih državnih tvorb: Avstroogrske in Jugoslavije. Proces dezintegracije se je globlje zasedal v narodno dušo kot proces nove integracije. Izkušnje za upravljanje z državo smo si pridobili posredno (z opazovanjem in sodelovanjem) pri soupravljanju Jugoslavije. Prve elemente moderne državnosti smo oblikovali že po prvi svetovni vojni. Obstajajo tudi notranji družbeni razcepi v Sloveniji med staro (politične, ekonomske, kulturne) elito in novimi, ki so nastale neposredno pred tranzicijo in po njej, med tistimi, ki dobivajo, in tistimi, ki izgubljajo, med sekulariziranim in neseekulariziranim, med mestom in vasjo.

Danes živimo v vmesnem, zmedenem, hipokritskem času tranzicije, v katerem 'maske niso padle'. Participativna politična kultura je v Sloveniji še nerazvita. Nekaj več elementov te kulture razvijajo mladi s projektnim pogledom na politiko. Starejši v državah tranzicije ohranjajo pretežno še podaniško - avtokratsko kulturo, ki je hkrati kultura nezaupanja, pogojena s prevelikimi pričakovanji, hitro marginalizacijo prebivalstva, zapiranjem ustanov vase, avtokratskimi vrednotami in pasivnostjo.

Slovenska država je decentraliziran subjekt odločanja o političnih zadevah. Naša politična kultura je še vedno dualistična, kar je posledica ločitve duhov že pred prvo svetovno vojno in neuspešne homogenizacije znotraj monopolne ideologije nekdanje Jugoslavije, v kateri se demokratična politična kultura zaradi nerešenega nacionalnega vprašanja ni mogla razviti v celoti, ampak le pa nekaterih elementih, ki so bili v relativno avtonomnem položaju Republike Slovenije. V tranziciji je raven politične kulture celo nazadovala zaradi neizkušenosti z večstrankarskim sistemom in drugih otroških bolezni demokracije in še neurejene pravne države. Pri vključevanju v evropske integracijske procese bi bilo za nas spodbudno, če bi se veliki začeli učiti od majhnih narodov.

Nova demokratična kultura lahko nastaja na osnovi osvobajanja in premagovanja strahu pred samoodgovornostjo in normalnostjo v smeri neustrašenosti. Vprašanje je, ali bo dnevna politika pri tem upoštevala tudi mitične in literarne like Črtomira, Klepca, Kralja Matjaža, Čedermaca. Za nas doseganje kakovosti posredne, participativne demokracije z gospodarskega vidika ni težje breme, kot je za vzhodnoevropske države. S kulturnega vidika je težje, ker Madžari ali Čehi niso tako razcepljeni kot mi.

Za razvoj kakovosti demokracije, življenja in dela nam manjka strategija nacionalnega razvoja. Od tega subjektivnega zaupanja je odvisno, ali bomo znali razlikovati med avtokratskimi in demokratičnimi elementi politične kulture, selekcionirati druge od prvih in se orientirati po demokratičnih.

Avtokratska kultura je z mehanizmi izključujočnosti (mi in oni), podrejanja (večvrednostni in manjvrednostni kompleks) in nadomeščanja (kult osebnosti, nacionalna religija) posledica neenake delitve ekonomske in politične moči. Dejavniki ohranjanja avtokratske kulture iz polpreteklega obdobja še delujejo.

Kot pozna evropska nacija moramo preboleti naslednje 'otroške bolezni demokracije', ki so zakonit pojav njene začetne faze:

1. pretežno strankarska in premalo skupinska politika
2. premalo razvita moderna instrumentalna racionalnost
3. utrujenost od uresničevanja utopičnih ciljev
4. pomanjkanje osebne odgovornosti
5. pomanjkanje samospoštovanja in spoštovanja drugih
6. pomanjkanje dialoga, kritičnega mišljenja in konsenza
7. nove družbene cepitve
8. prevladovanje kratkoročnih, pragmatičnih odločitev pred daljnoročnimi

Kakovost naše politične kulture je odvisna od razvijanja nove zgodovinske samozavesti. Nasproti običajnemu obsojanju drugih (motiv ogroženosti) ali sebe (nevrotično-dionizične vrednote), zaradi česar se nahajamo na robu bolne družbe, razvijamo tretji, bolj realni model evalvacije politične kulture. Smo na križišču poti med vzhodno in zahodno, amerikanizirano kulturo, kot tudi med evropskim severom in balkanskim jugom. Želimo se razvijati kulturno in civilizacijsko konkurenčno do zunanjih vplivov, čeprav ne vemo, ali bomo kos temu zgodovinskemu izzivu.

Odrpto vprašanje je, ali smo sposobni realizirati takšen sistem spodbud in sankcij, ki bi omogočal razcvet družbe. Vprašanje stopnje razvitosti določene nacionalne kulture je vprašanje preobrata od posttotalitarizma k postdemokratičnosti. Tak način razmišljanja poznamo kot 'literarni humanizem'.

Slovenci nismo samoidentificirana ciljna kategorija: vzgojeni smo razredno, hlapčevsko, butalsko, vojaško, ne pa tako, da bi si sami pomagali. Če je spreminjanje družbe treba začeti z vzgojo posameznikov, je treba pri tem misliti na pravo razmerje med dovoljenim in prepovedanim, predpisanim in spontanim. Demokracija ne pomeni ustoličevanja samovolje v imenu vsega dovoljenega.

Majhni narodi niso tako neodporni na zunanje pritiske, kot se zdi. Prav zato, ker se zavedajo pomena smisla življenja za preživetje, se razvijajo 'simbolno kulturno' nasproti velikim narodom, ki se razvijajo predvsem tehnološko (vojaško). Zato so mali narodi bližje skupnosti, medtem ko imajo veliki anomično, brezosebno skupnost. Veliki le počasi spoznavajo, da so jim majhni narodi lahko zgled. Naša demokratična politična kultura, ki postaja tudi strankarskopolitokratska, je bolj razvita kot na drugih delih nekdanje Jugoslavije. Dokaz za to tezo je, da bomo prvi med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami sprejeti v Evropsko skupnost. Šele postindustrijska moderna prinaša občutek mrežne povezanosti.